

Nr 107

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolans arbetstider jämte motioner.

(2:a avd.)

Propositionen

I propositionen nr 64 har Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 8 mars 1968 föreslagit riksdagen att besluta att för skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna i den utsträckning, som angivits i statsrådsprotokollet, från och med den 1 juli 1968 skall gälla ett läsår om 40 veckor (280 dagar) och — med en övergångstid om två år — femdagars skolarbetsvecka.

Propositionen bygger på skolarbetstidsutredningens betänkande »Skolans arbetstider» (SOU 1967: 14). I det föreslagna läsåret förutsättes ingå bl. a. 4—8 friluftsdagar, 10 lovdagar och 5 studiedagar. Lektionstiden förutsättes bli 40 minuter, dock att inom yrkesskolans övervägande praktiskt inriktade undervisning en lektionslängd om 60 minuter bibehålles. De skolformer som berörs av reformen är främst grundskolan, folkskolan, realskolan, flickskolan, fackskolan, gymnasiet, yrkesskolan inberäknat lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor, sjuksköterskeskolorna och specialskolan samt lärarutbildningsanstalterna. Övergången till de nya lärotiderna förutsättes genomförd under en tvåårig övergångstid.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 829 av herr *Lidgard* och fröken *Stenberg* samt II: 1072 av herrar *Turesson* och *Nordstrandh* vari hemställts att riksdagen måtte fastställa läsårets längd till 39 veckor genom att minska antalet lov- och friluftsdagar,

dels de likalydande motionerna I: 830 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 1070 av herr *Källstad* och fru *Fränkel* vari hemställts att riksdagen måtte besluta att för skolväsendet med de undantag propositionen anger fastställa antalet lovdagar till 12, att för grundskola, gymnasium och fackskola fastställa antalet friluftsdagar till 6, att uttala att de skolhygieniska verkningarna för elever och lärare till följd av införandet av femdagarsveckan bör ytterligare undersökas samt att man vid statens vuxengymnasier bör ha samma möjligheter att tillämpa femdagarsvecka som vid folkhögskolorna,

dels de likalydande motionerna I: 831 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 1073 av herr *Westberg m. fl.* vari hemställts att riksdagen måtte besluta om en lektionstid om 40 minuter som grundläggande tidsenhet inom hela undervisningsväsendet,

dels motionen II: 1023 av fru *Ryding m. fl.* vari hemställts att riksdagen beslutar godkänna förslagen i propositionen med den ändringen att 39 veckors läsår bibehålles även vid genomförandet av 5-dagarsveckan i skolorna,

dels motionen II: 1071 av herr *Nilsson* i Tvärålund vari hemställts att riksdagen måtte uttala att, i den mån det är nödvändigt för undervisningen, placeringen av läsåret under kalenderåret vid lantbruksskolor må kunna anpassas till vegetationsperioden på sådant sätt att undervisningen på bästa sätt tillgodoses.

Utskottet

Utgångspunkt för det förslag om förändring av skolans arbetstider som framlagts i propositionen är den uppfattningen att skolornas undervisning och utbildning fortlöpande måste anpassas till och samordnas med förändringarna i samhället. Departementschefen har framhållit att utvecklingen mot femdagars arbetsvecka inom näringsliv, förvaltning m. fl. områden gått mycket snabbt och att i anslutning därtill frågan om femdagarsvecka även i skolan blivit alltmer aktuell. Växlande förhållanden och växlande önskemål gör det emellertid svårt att anpassa skolans arbetstider till arbetslivet i dess helhet. Därtill kommer att hänsyn givetvis måste tas till de krav som skolans egna syften, arbetsformer och förutsättningar ställer. I propositionen betonas särskilt de hänsyn man vid bestämmandet av skolans arbetstider måste ta till elevernas bästa dvs. deras hälsa, utveckling och omvårdnad samt de mål som är uppställda för skolans arbete.

Propositionens förslag om genomförande av femdagarsvecka i skolor och lärarutbildningsanstalter bygger på skolarbetstidsutredningens av nära nog samtliga remissinstanser tillstyrkta förslag. Även utskottet anser att femdagarsvecka i den i propositionen angivna omfattningen bör gälla från och med den 1 juli 1968 med den föreslagna övergångstiden om två år, inom vilken tidrymd de lokala skolmyndigheterna har att fastställa tidpunkten för övergången. Denna förutsättes dock ske vid början av ett läsår.

Medan enigheten varit mycket stor om övergången till femdagarsvecka har meningarna gått starkt isär om läsårets längd. Mot förslaget i propositionen om 40 veckor står yrkanden om 39 veckor dels i motionerna I: 829 och II: 1072 och dels i motionen II: 1023. I förstnämnda båda motioner erinras om att skolarbetstidsutredningen på denna punkt var splittrad och att de ledamöter av utredningen som representerade de stora organisationerna på arbetsmarknaden yrkade på 39 veckor. Vidare framhålles att utredningens undersökningar visat att standarden på undervisningen blir densamma vare sig läsåret omfattar 39 eller 40 veckor. Avkortningen med en vecka i förhållande till propositionens förslag anses böra ske genom en minskning av antalet lov- och friluftsdagar. Slutligen påpekas att ett läsår med 40

veckor medför sämre arbetstidsförhållanden för en stor grupp arbetstagare och att man måste räkna med krav på kompensation härför.

Även i motionen II: 1023 erinras om att meningarna i hög grad gått isär i fråga om läsårets längd. Motionärerna finner många skäl tala för ett läsår om 39 veckor och pekar på möjligheten att i stället minska antalet lov- och friluftsdagar.

Utskottet får för sin del ansluta sig till propositionens förslag om 40 veckor och vill särskilt understryka några av de synpunkter som talar för det längre läsåret. Genom den något vidare tidsram som detta erbjuder får eleverna möjlighet att arbeta i ett lugnare tempo samtidigt som de får flera tillfällen till samvaro med familjen och mera tid för egen fritidsverksamhet. Till dessa pedagogiska respektive familjesociala skäl kommer den skolorganisatoriska synpunkten att integrationen mellan olika skolformer gör det angeläget att undanröja befintliga skillnader i fråga om lärotiderna. Ur denna synpunkt synes det lämpligt att välja 40 veckor. Utskottet avstyrker alltså motionerna I: 829 och II: 1072 samt II: 1023.

I motionerna I: 830 och II: 1070 hemställs att riksdagen måtte uttala att de skolhygieniska verkningarna för elever och lärare av femdagarsveckan bör ytterligare undersökas. Motionärerna framhåller att arbetsbördan i mera krävande utbildningssammanhang redan nu är mycket betungande för eleverna och att femdagarsveckan innebär att arbetsbelastningen för såväl lärare som elever koncentreras.

Enligt utskottets mening har man all anledning att med största uppmärksamhet iaktta de skolhygieniska effekterna av femdagarsveckan. Som framgått i det föregående har också departementschefen bland omständigheter av avgörande betydelse vid bestämmandet av skolans arbetstider särskilt framhållit hänsynen till elevernas bästa. Han har därvid också berört den till skolan knutna personalens förhållanden. Man kan enligt utskottets mening utgå från att skolmyndigheterna på alla nivåer, liksom självfallet lärare, skolläkare, skolsköterskor osv., uppmärksam samt följer utvecklingen i nu angivna hänseende och det synes därför knappast nödvändigt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gör något uttalande om ytterligare undersökningar på detta område.

Beträffande folkhögskolorna uttalas i propositionen att det bör tillkomma vederbörande styrelse att efter samråd med eleverna avgöra om fem- eller sexdagarsvecka skall tillämpas. Femdagarsveckan anses sålunda inte böra bli obligatorisk vid dessa skolor. Vid statens vuxengymnasier i Norrköping och Härnösand räknas i propositionen inte med tillämpning av femdagarsvecka.

I motionerna I: 830 och II: 1070 hemställs om ett uttalande från riksdagens sida att man vid vuxengymnasierna bör ha samma möjligheter att tillämpa femdagarsvecka som vid folkhögskolorna. Visserligen är de muntliga undervisningsperioderna vid dessa skolor relativt korta och komprimerade, vilket gör det svårt för eleverna att resa hem under veckosluten, men motionärerna framhåller att många elever hunnit bilda familj och att det för dessa naturligtvis är angeläget med samma arbetstidsutläggning som för övriga familjemedlemmar.

Motionärerna har själva pekat på de speciella förhållanden med korta, komprimerade arbetsperioder som råder vid skolorna för vuxna och som gör att frågan om femdagarsvecka eller ej ligger till på ett särskilt sätt vid dessa skolor. Även om mycket talar för den ståndpunkt i denna fråga som departementschefen intagit, är det inte uteslutet att önskemål om femdagarsvecka kan komma fram vid vuxenskolorna och att man bör tillmötesgå dessa. Utskottet finner det därför rimligt att möjligheten att tillämpa femdagarsvecka vid ifrågavarande skolor hålles öppen för Kungl. Maj:t. Vad utskottet sålunda anfört bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.

I propositionen har förutsatts att de lektioner som enligt nuvarande bestämmelser har en längd av 40 eller 45 minuter i fortsättningen skall omfatta 40 minuter. Detta betraktas som en tidsmodul som i den utsträckning så bedöms lämpligt skall kunna sammanläggas till längre arbetspass eller kunna delas på kortare pass. I fråga om den övervägande praktiskt inriktade yrkesutbildning för vilken lektionstiden är 60 minuter räknas tills vidare inte med någon ändring.

En från propositionen avvikande ståndpunkt i fråga om längden av sistnämnda lektioner redovisas i motionerna I: 831 och II: 1073. Motionärerna betonar vikten av integrering inom hela det gymnasiala skolstadiet och framhåller att denna integrering kräver vissa organisatoriska förutsättningar, däribland en enhetlig lektionstid. De längre arbetspass som är en nödvändighet inom den övervägande praktiskt inriktade yrkesutbildningen utgör inget hinder för ett införande av 40-minuters lektioner, eftersom dessa, i likhet med vad som tillämpas inom andra skolformer, vid laborativt eller praktiskt arbete kan sammanslås till längre arbetsperioder.

Utskottet kan i och för sig dela motionärernas uppfattning att integreringen inom det gymnasiala skolsystemet kan anföras som skäl för enhetliga arbetstidsbestämmelser. Det är dock att märka att en förkortning av lektionstiden kommer att nödvändiggöra djupgående ingrepp i läroplanerna och även i övrigt har betydande konsekvenser. I propositionen har som en åtgärd för att motverka att vissa skolor på grund av femdagarsveckan blir alltför betungande för eleverna pekats på möjligheten att i förekommande fall göra mindre begränsningar i veckotimtalerna. Inom läroplanens ram kan man därigenom åstadkomma lättnader i elevernas arbetsbörda. Utskottet har ingen erinran häremot men anser att åtgärder därutöver kräver ytterligare överväganden och kan därför inte tillstyrka att riksdagen enligt yrkandet i motionerna nu beslutar om en enhetlig lektionstid om 40 minuter. Vad utskottet anfört i anledning av motionerna bör emellertid av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.

I propositionen uttalas att 4—8 dagar varje läsår bör disponeras för friluftsverksamhet. Då så visar sig erforderligt skall två av dessa dagar kunna, liksom hittills, disponeras för att jämte lovdagar och skolfria dagar vid veckosluten bereda eleverna en längre sammanhängande ledighet. Vad angår lovdagar ansluter sig departementschefen till utredningens förslag om tio dylika. Han betonar att starka

skäl av pedagogisk och medicinsk natur talat för att läsåret förses med »andningspauser» och inte komprimeras alltför mycket. I fråga om yrkesutbildning i nuvarande form bör liksom för närvarande bestämmelserna utformas så att eleverna skall erhålla lov högst nyss angivna antal dagar. Pågår kurs endast under del av läsåret bör antalet lovdagar inskränkas i förhållande därtill.

Propositionens ståndpunkt i fråga om antalet friluftsdagar och lovdagar anses i motionerna I: 830 och II: 1070 i realiteten innebära tolv lovdagar, eftersom möjligheten att placera två friluftsdagar i anslutning till lovdagar eller skolfria dagar för beredande av en längre sammanhängande ledighet nästan undantagslöst utnyttjas. Motionärerna anser det därför riktigare att fastställa antalet lovdagar till tolv med motsvarande minskning av antalet friluftsdagar. Med hänsyn till vikten av att de därefter återstående friluftsdagarna verkligen tas ut föreslås att antalet fastställs till sex. Motionärerna hemställer om ett riksdagsbeslut av denna innebörd.

Enligt utskottets mening innebär propositionens ståndpunkt i fråga om lovdagar och friluftsdagar en möjlighet till lokala variationer som kan vara värdefull och som man därför inte har någon anledning att inskränka. Utskottet avstyrker alltså ifrågavarande yrkanden i motionerna I: 830 och II: 1070.

I motionen II: 1071 hemställs om ett riksdagsuttalande av den innebörden att läsåret vid lantbruksskolorna, i den mån det är nödvändigt för undervisningen, skall kunna placeras med anpassning till vegetationsperioden på sådant sätt att undervisningen på bästa sätt tillgodoses.

Utskottet finner det ofrånkomligt att man vid inplaceringen under kalenderåret av lantbruksskolornas läsår tar den hänsyn till vegetationsperioden som undervisningen kräver. Utskottet tillstyrker därför motionen.

Utöver vad som framgått av det föregående har utskottet inte funnit anledning till erinran eller särskilt uttalande med anledning av vad som anförts och föreslagits i propositionen.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 829 och II: 1072 samt II: 1023 beslutar att för skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna i den utsträckning, som angetts i statsrådsprotokollet, från och med den 1 juli 1968 skall gälla ett läsår om 40 veckor (280 dagar) och — med en övergångstid om två år — femdagars skolarbetsvecka,

2. att riksdagen avslår motionerna I: 830 och II: 1070 i vad de avser undersökning av de skolhygieniska verkningarna av införandet av femdagarsvecka,

3. att riksdagen i anledning av motionerna I: 830 och II: 1070 i vad de avser tillämpning av femdagarsvecka vid statens skolor för vuxna ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

4. att riksdagen i anledning av motionerna I: 831 och II: 1073 om en grundläggande tidsenhet för lektionerna inom hela undervisningsväsendet ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
5. att riksdagen avslår motionerna I: 830 och II: 1070 i vad de avser antalet lov- och friluftsdagar,
6. att riksdagen med bifall till motionen II: 1071 uttalar att lantbruksskolornas läsår, i den mån det är nödvändigt för undervisningen, anpassas till vegetationsperioden så att undervisningen på bästa sätt tillgodoses.

Stockholm den 10 maj 1968

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström (s), Birger Andersson (s), Virgin (h), Axel Andersson (fp), Ivar Johansson (cp), Rikard Svensson (s), fru Wallentheim (s), herrar Kaijser (h), Mårtensson (s), Bengtson (cp), Bertil Petersson (s), Herbert Larsson (s), Wallmark (h), fru Lilly Ohlsson (s) och herr Wirtén (fp) samt

från andra kammaren: herrar Blidfors (s), Mellqvist (s), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Mattsson (cp), Turesson (h), fröken Olsson (s), herrar Gustafsson i Skellefteå (fp), Lindholm (s), Johansson i Norrköping (s), Källstad (fp), Gustafsson i Uddevalla (s), Westberg (fp), Jönsson i Arlov (s), Nordstrandh (h) och Elmstedt (cp).

Reservationer

1) beträffande skolårets längd av herrar *Virgin* (h), *Kaijser* (h), *Wallmark* (h), *Turesson* (h) och *Nordstrandh* (h) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3 som börjar med »Utskottet får» och slutar med »samt II: 1023» bort ha följande lydelse:

»Motionärerna har till stöd för sin uppfattning att läsåret bör omfatta 39 veckor åberopat att samma ståndpunkt intagits av ett stort antal av de myndigheter och organisationer som yttrat sig över utredningens förslag. Även utskottet har vid sina överväganden i denna fråga stannat för att förorda det kortare läsåret. Avkortningen med en vecka i förhållande till förslaget i propositionen bör genomföras genom att antalet lov- och friluftsdagar minskas. Utskottet anser att eleverna får en fullgod kompensation härför genom att varje skolvecka kommer att innehålla två skolfria dagar. Vidare vill utskottet framhålla att försöksverksamheten med femdagarsvecka genomfördes inom ramen för ett läsår om 39 veckor och att erfarenheterna av denna arbetstidsutläggning var avgjort positiva. Utskottet anser att familjesociala och arbetsmarknadsmässiga skäl talar för ett läsår om 39 veckor och tillstyrker därför motionerna.»

dels utskottets hemställan under 1. bort ha följande lydelse:

»1. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 829 och II: 1072 samt II: 1023 beslutar att för skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna i den utsträckning, som angetts i statsrådsprotokollet, från och med den 1 juli 1968 skall gälla ett läsår om 39 veckor (273 dagar) och — med en övergångstid om två år — femdagars skolarbetsvecka.»

2) beträffande en grundläggande tidsenhet för lektionerna inom hela undervisningsväsendet

a) av herr *Wirtén* (fp)

b) av herr *Westberg* (fp).